

Asia

EU:n oikeusalan tulostaulu 2020

Kokous

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Euroopan komissio on julkaissut 10.7.2020 vuosittaisen tiedonannon Euroopan unionin oikeusalan tulostaulusta. Komissio on julkaissut tulostaulua vuodesta 2013 alkaen. Tulostauluun ei oteta kantaa neuvostossa. Tulostaulussa esitetään vertaileva yleiskatsaus jäsenvaltioiden oikeuslaitosten riippumattomuudesta, laadusta ja toimivuudesta, ja se on yksi EU:n välineistä, joilla tuetaan EU:n oikeusvaltioperiaatteen noudattamista.

Suomen kanta

Suomi korostaa komission tavoin tehokkaiden oikeuslaitosten merkitystä EU-lainsäädännön täytäntöönpanossa sekä oikeusvaltioperiaatteen ja unionin yhteisten arvojen ylläpitämisessä. Suomi pitää oikeusalan tulostaulua tarpeellisenä välineenä, jolla voidaan tarkastella ja vertailla jäsenvaltioiden oikeuslaitosten riippumattomuutta, laatua ja toimivuutta. Tulostaululla on keskeinen rooli hyvien käytäntöjen edistämisessä, ja se helpottaa oikeuslaitosten haasteiden, uudistusten ja kehityksen seuraamista. Oikeusalan tulostaulu tarjoaa keskeistä informaatiota oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen tilasta jäsenvaltioissa, ja se auttaa vahvistamaan periaatteen noudattamista.

Tulostaulussa esitettyjen maakohtaisten tulosten vertailukelpoisuuden kannalta on tärkeää, että tutkimusmenetelmät ovat mahdollisimman yhtenäisiä ja luotettavia, tutkimuskysymykset mahdollisimman yksiselitteisiä ja että käytettävät indikaattorit ovat selkeitä.

Pääasiallinen sisältö

Oikeusalan tulostaulussa esitetään vuosittain yleiskatsaus indikaattoreihin, joilla tarkastellaan tehokkaan oikeuslaitoksen keskeisiä ominaisuuksia: tehokkuutta, laatua ja riippumattomuutta. Tulostaulun tarkoituksena on auttaa EU:ta ja sen jäsenvaltioita parantamaan kansallisten oikeuslaitosten toimivuutta. Oikeuslaitoksia ei aseteta tulostaulussa paremmuusjärjestykseen.

Vuoden 2020 tulostaulussa kehitetään edelleen oikeuslaitoksen toimivuuden, laadun ja riippumattomuuden indikaattoreita ja keskitytään aiempaa perusteellisemmin oikeuslaitoksen riippumattomuuteen, joka on keskeinen edellytys oikeusvaltioperiaatteen noudattamiselle jäsenvaltioissa. Ensimmäistä kertaa tarkastellaan, miten taloudellisia resursseja käytetään eri oikeuslaitoksissa, millaisia standardeja ylimmissä

tuomioistumissa käytetään tuomioiden laadun parantamiseksi, syyttäjälaitosten hallintoa ja syyttäjien nimittämiseen ja erottamiseen osallistuvia viranomaisia sekä tuomareiden kurinpitomenettelyä. Tulostauluun sisältyy ensimmäistä kertaa myös kattava yhteenveto lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevista toimenpiteistä. Covid-19-pandemian seuraukset eivät näy tulostaulussa, sillä tiedot koskevat vuosia 2012–2019 eivätkä vielä vuotta 2020.

Komission mukaan vuoden 2020 tulostaulu osoittaa, että oikeuslaitosten tehokkuus on parantunut edelleen suurimmassa osassa jäsenvaltioita. Haasteena on kuitenkin edelleen se, miten varmistetaan kansalaisten täysi luottamus niiden jäsenvaltioiden oikeuslaitoksiin, joissa tuomareiden asemaan liittyvät takeet ja samalla heidän riippumattomuutensa saattavat olla vaarassa.

Tähän perusmuistioon on otettu komission tiedonannosta joitakin oikeusalan tulostaulun keskeisiä havaintoja. Havainnoissa viitataan kaavioihin, jotka sisältyvät komission tiedonantoon.

Oikeuslaitosten toimivuus

Oikeuslaitosten toimivuutta kuvataan oikeudenkäyntien arvioitua kestoja, asioiden selvitysastetta ja vireillä olevien asioiden määrää koskevilla indikaattoreilla. Lisäksi tulostaulussa esitetään oikeudenkäyntien keskimääräinen kesto sellaisilla erityisaloilla, joilla EU:n lainsäädännöllä on erityistä merkitystä kuten kilpailuasiat, sähköinen viestintä, EU-tavaramerkin loukkaus, kuluttajansuoja ja rahanpesu.

Lähes kaikissa jäsenvaltioissa oikeudenkäynnin arvioitu kesto ensimmäisessä oikeusasteessa on lyhentynyt tai pysynyt samana laajassa kaikkien asioiden ryhmässä vuodesta 2012 lukien. Oikeudenkäynnin kesto pidentyi ainoastaan muutamassa jäsenvaltiossa vuonna 2018. Suomessa oikeudenkäyntien kesto kasvoi vuoteen 2016 asti, mutta lyheni hieman vuonna 2018. (kaaviot 5 – 9)

Selvitysasteen avulla arvioidaan, suoriutuuko tuomioistuimien uusien asioiden käsittelystä. 100 prosentin tai sitä suurempi selvitysaste tarkoittaa, että oikeuslaitos pystyy ratkaisemaan ainakin käsiteltäväksi tulevia asioita vastaavan määrän asioita. Alle 100 prosentin selvitysaste tarkoittaa, että tuomioistuimet ratkaisevat vähemmän asioita kuin niiden käsiteltäväksi tulee. Niiden jäsenvaltioiden kokonaismäärä, joissa selvitysaste on yli 100 prosenttia laajassa kaikkien asioiden ryhmässä, on kasvanut vuodesta 2012. Vuonna 2018 selvitysaste oli hyvä lähes kaikissa jäsenvaltioissa, mikä tarkoittaa sitä, että yleisesti ottaen tuomioistuimet pystyvät käsittelemään niiden käsiteltäviksi saapuvat asiat. Suomessa selvitysaste on yli 100 prosenttia kaikissa vertailuissa asiaryhmissä. (kaaviot 10-12)

Vireillä olevien asioiden määrällä tarkoitetaan kyseisen vuoden lopussa käsittelemättä olevien asioiden määrää. Vireillä olevien asioiden määrä vaikuttaa myös käsittelyaikaan. Vuodesta 2012 lähtien vireillä olevien asioiden määrä on vähentynyt sekä siviili- ja kauppaoikeudellisten riita-asioiden ryhmässä että hallinto-oikeudellisten asioiden ryhmässä. Jäsenvaltioiden väliset erot ovat kuitenkin edelleen merkittäviä. Suomessa vireillä olevien asioiden määrä on pysynyt samana. (kaaviot 13 – 15)

Oikeuslaitosten laatu

Oikeussuojan saatavuus, riittävät resurssit, tehokkaat arviointivälineet sekä asianmukaiset normit ja käytännöt ovat oikeuslaitosten laadukkuutta edistäviä tekijöitä. Vuoden 2020 tulostaulussa laajennetaan näiden tekijöiden vertailevaa tarkastelua.

Oikeussuojan saatavuutta kuvataan muun muassa oikeusapua, oikeudenkäyntikuluja ja sähköisiä asiointimahdollisuuksia koskevilla indikaattoreilla. Esimerkiksi lähes kaikkien jäsenvaltioiden oikeuslaitoksista on saatavilla jonkin verran tietoa verkossa, mutta mahdollisuudessa seurata oikeuskäsittelyä verkossa on yhä huomattavia puutteita (kaaviot 22 ja 27).

Taloudellisia resursseja koskevat tiedot osoittavat, että tuomioistuinten julkiset menot pysyivät jäsenvaltioissa yleisesti ottaen ennallaan vuonna 2018. Toteutuneissa määrissä – sekä euroina asukasta kohti että osuutena BKT:stä – on edelleen merkittäviä eroja jäsenvaltioiden välillä. (kaaviot 32 ja 33)

Oikeuslaitosten riippumattomuus

Oikeuslaitosten riippumattomuutta tarkastellaan indikaattoreilla, jotka kuvaavat suuren yleisön ja yritysten käsityksiä oikeuslaitoksen riippumattomuudesta. Lisäksi tarkastellaan indikaattoreita, jotka koskevat tuomareiden kurinpitomenettelyitä, tuomarineuvostojen jäsenten nimittämiseen liittyviä oikeudellisia takeita sekä syyttäjien kurinpitomenettelyitä.

Suuren yleisön käsitys oikeuslaitoksen riippumattomuudesta on parantunut noin kahdessa kolmasosassa jäsenvaltioista vuoteen 2016 verrattuna. Edellisvuoteen verrattuna yleisön käsitys oikeuslaitoksen riippumattomuudesta on kuitenkin heikentynyt noin kahdessa viidesosassa jäsenvaltioista ja muutamissa jäsenvaltioissa riippumattomuuden katsotaan edelleen olevan erityisen vähäistä. Yleisin syy siihen, että tuomioistuimia ja tuomareita ei pidetä riippumattomina, on mahdollinen poliittinen puuttuminen oikeuslaitoksen toimintaan tai sen painostaminen. Tuomioistuinten ja tuomareiden riippumattomuutta hyvänä pitävistä vastaajista lähes neljä viidesosaa esitti syyksi sen, että tuomareiden asema takaa heidän riippumattomuutensa. (kaaviot 44 ja 45)

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Euroopan unionin oikeusalan tulostaulu ei ole Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 288 artiklassa tarkoitettu unionin säädös eikä oikeudellisesti sitova instrumentti. EU:lla ei ole toimivaltaa antaa sitovaa sääntelyä tulostaulussa käsitellyissä, kansallista oikeuslaitosta koskevissa asioissa.

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 67 artiklan mukaan unioni muodostaa vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen, jolla kunnioitetaan perusoikeuksia ja jäsenvaltioiden erilaisia oikeusjärjestelmiä ja -perinteitä.

EU-ohjausjakso on Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 121 artiklaan perustuva EU:n talous-, finanssi- ja sosiaalipolitiikan vuosittainen koordinoitijakso. Komissio tekee vuosittain perusteellisen analyysin EU:n jäsenvaltioiden suunnittelemista makrotalous-, talousarvio- ja rakenneuudistuksista ja ehdottaa toimenpidesuosituksia, jotka kattavat seuraavat 12–18 kuukautta. Komissio voi arviointinsa pohjalta ehdottaa, että neuvosto antaa maakohtaisia suosituksia jäsenvaltion oikeuslaitoksen parantamiseksi. Euroopan komissio on kytkenyt EU:n oikeusalan tulostaulun EU-ohjausjaksoon, ja useille EU-jäsenvaltioille on annettu talouspoliittisia suosituksia oikeuslaitoksen kehittämisestä.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentti on ilmaissut tukensa EU:n oikeusalan tulostaululle ja korostanut korkealaatuisten oikeusjärjestelmien merkitystä luottamuksen ja vakauden edistämässä useissa eri yhteyksissä antamissaan päätöslauselmissa.

Kansallinen valmistelu

Käsiteltiin oikeudellisten kysymysten jaostossa (EU-35) kirjallisessa menettelyssä 7.-9.10.2020.

Eduskuntakäsittely

Aikaisempien vuosien tulostaulut on käsitelty eduskunnassa asioina E 63/2013 vp, E 55/2014, E 181/2014 vp, E 44/2016 vp, E 39/2017 vp, E 85/2018 vp ja E/22/2019vp.

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Tiedonannolla ei ole suoria vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön.

Oikeusalan tulostaulu koskee Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 23 kohdassa tarkoitettua lainkäyttöä, joka on valtakunnan lainsäädäntö-valtaan kuuluva asia.

Taloudelliset vaikutukset

Tulostaululla ei ole suoria taloudellisia vaikutuksia.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Komissio antoi 30.9.2020 oikeusvaltiokertomuksen (COM(2020)580 final), jonka yhtenä lähteenä on oikeusalan tulostaulu. Oikeusvaltiokertomuksesta on annettu valtioneuvoston E-selvitys 9.10.2020.

Asiakirjat

COM(2020) 306 final; Komission tiedoksianto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan keskuspankille, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle; EU:n oikeusalan tulostaulu 2020.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Oikeusministeriö, Piritta Koivukoski-Kouhia, 02951 50026 (laatija)
Oikeusministeriö, Tia Möller, 029 51 50105
Oikeusministeriö, Eeva Aittoniemi 029 51 50504

EUTORI-tunnus

EU/2020/1128

Liitteet

Viite

Asiasanat Hoitaa	Oikeusvaltioperiaate, tuomioistuimet OM, SM, UM, VNK
Tiedoksi	ALR, EUE, OKM, STM, TEM, TULLI, VM, VTV, YM
